

УДК 316.454.5

О.О. Міщенко

ІФК СумДПУ імені А.С.Макаренка

**ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ КОЛЕКТИВУ Й ОСОБИСТОСТІ
В СУЧАСНИХ ГРОМАДСЬКИХ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЯХ**

У статті розглядається проблема взаємодії особистості та колективу в сучасних умовах розбудови громадянського суспільства; співвідношення змістовних і організаційних засад громадських об'єднань, а також наведено свідчення про важливе місце колективу в соціалізації особистості. Головним висновком статті є необхідність вивчення колективу, який в сучасних умовах зосереджено у формі громадських об'єднань.

The article is devoted to the problem of co-operation of a personality and a group in the modern conditions of alteration of civil society. Correlation of profound and organizational principles of public associations is studied, and also the idea of the importance of a group in the formation of the personality is showed. The main conclusion of the article is a necessity of studying the group which in a modern conditions is concentrated in the form of public associations .

Постановка проблеми. Сучасне громадянське суспільство неможливе без постійно прогресуючого процесу розвитку громадських об'єднань різноманітного спрямування та вікового складу. Це пояснюється тим, що усвідомлення особистістю колективного досвіду, її вплив на середовище найбільш ефективно реалізується у позаформальному спілкуванні, що має свої переваги: вибірковість, привабливість, дієвість, значущість: «Суспільство зацікавлене у формуванні дієвого громадського досвіду життя особистості та її поведінки. Це відбувається тільки у вигляді постійної практики взаємодії» [2]. Тож взаємодія особистості й колективу набуває демократичних ознак: завдяки самореалізації у громадських об'єднаннях, які підтримуються суспільством, особистість може впливати на якість самого суспільства [7].

Отже, головні проблеми сучасної взаємодії колективу й особистості набувають більш змістовного й організаційного характеру.

Більшість сучасних досліджень спрямовані на визначення факторів розвитку особистості, що склало значну частку психологічної та педагогічної науки. Спостерігається захоплення окремою особистістю, а іноді повне нівелювання важливих соціальних функцій колективу в її

розвитку. Це можна пояснити соціальними змінами, які відбулись у нашому суспільстві [5].

Соціальні дослідження більш об'єктивно свідчать про важливість колективу для розвитку суспільства й особистості.

Об'єктивно виділяється суттєва частина загальної проблеми: як залучити особистість до участі у громадських об'єднаннях через усвідомлення нею своїх соціальних можливостей [3].

Отже, стаття аналізує сучасну взаємодію особистості й колективу через участь обох сторін у розбудові громадянського суспільства.

Мета статті – розглянути особливості взаємодії колективу й особистості на досвіді дієздатних громадських об'єднань, які уособлюють головні ознаки колективу як добровільного, цілеспрямованого об'єднання дітей і підлітків; на цій основі сформулювати шляхи вирішення проблеми змістовного розвитку сучасного колективізму та демократичних засад його організації.

Виклад основного матеріалу. Дослідження охоплювало контрольну й експериментальну групи дітей, які брали колективну участь у соціально орієнтованих європейських проектах розвитку громадянського суспільства та громадських форм освіти. Спеціально розроблена методика визначала впливовість процесу взаємодії особистості та колективу на якості соціального середовища шкіл і громадських організацій.

Ми визначили зміст поняття «потенціал» як певний рівень початкових якісних і кількісних характеристик учнів і школи, які найбільш притаманні властивостям національно свідомої, патріотично налаштованої особистості та дієздатної впливової шкільної системи виховання.

До якісних характеристик ми віднесли 8 найбільш суттєвих якостей особистості, які вались за 12-бальною шкалою. Тестування за кожною з характеристик проводилась на основі питань з варіантами відповідей, які висвітлювали такі рівні:

- самосвідомість;
- ставлення до особистості;
- розуміння проблем людства;
- взаємопідтримка;
- захищеність особистості;

- мотивації до вивчення історії України;
- ставлення до проблем людства;
- самовиховання громадян.

Принцип формування кількісних показників було побудовано на головних ознаках спроможності особистості задовольнити свої потреби в самореалізації, отримати підтримку в творчій діяльності, схвалення або іншу оцінку своєї особистості, сформувати коло спілкування.

Серед кількісних індикаторів ми обрали вісім найбільш суттєвих та інформативних:

1. Інновації в роботі навчального закладу: кількісні оцінки дітей і підлітків, охоплених інноваційною діяльністю, залучення педагогів, діячів, фахівців з сучасних методик.

2. Система національно-патріотичного виховання: кількість заходів, ініціативних програм, присутність саме цього напрямку в інших виховних діях навчального закладу, систематичність проведення національних свят, кількість виданої (друкованої) продукції, стіннівок. Цей кількісний індикатор, як і наступний оцінювався за шкільною системою – максимум 12 балів.

3. Заходи щодо формування національної свідомості: кількісно визначались заходи поєднані в єдину систему, яка традиційно відтворюється в навчальному закладі і має визнану ефективність, підтримується вчителями й учнями.

4. Зв'язок із позашкільними установами, громадськими об'єднаннями: фіксувалась кількість таких установ, які відомі широкому колу учнів, учителів, батьків. За цим показником можна було встановити кількісний індикатор контактів і взаємовизначень навчальних закладів, а також оточення.

5. Робота секцій, гуртків, клубів: їх кількість характеризувала можливість навчального закладу задовольнити потреби учнів у самореалізації, у мотивації до самовдосконалення, самовиховання. Крім того, такий показник можна розуміти, як певну «гнучкість» шкільної системи, її здатність реагувати на нове та сучасне.

6. Організація музеїв, кімнат: кількість творчо організованих осередків концентрованої діяльності профільних груп дітей і підлітків є

свідченням їх громадської активності та може могла трактуватись як спроможність дітей безпосередньо контактувати з громадськими організаціями.

7. Мандрівки, поїздки, експедиції: цей кількісний індикатор виявляв спрямованість навчального закладу на зовнішні зв'язки, залучення особистого досвіду дітей до виховної діяльності, здатність керування складною, але надзвичайно впливовою формою процесу виховання.

8. Конкурси, змагання: на відміну від заходів, цей кількісний індикатор визначав дієвість шкільної системи у справі нормування оцінок особистих досягнень у середовищі школярів. Кількість таких заходів могла свідчити про бажання сформувати приклад найкращого.

Форми роботи, які використовувались у ході нашого дослідження, були розраховані на втілення визначеного потенціалу у конкретні справи, заходи, проектну діяльність. Вони здійснювались за конкретними передумовами:

- навчальні заклади позитивно ставились до залучення дітей і підлітків до всіх напрямків діяльності;
- кожна особистість добровільно обирала найбільш притаманну їй систему самореалізації;
- громадські організації не наполягали на обов'язковій приналежності до своїх лав.

За результатами проведеного експерименту з'ясувалось, що в контрольних групах майже незмінним залишився рівень участі учнів у діяльності громадських організацій, а в цільових групах спостерігався бурхливий інтерес до діяльності громадських організацій, що забезпечило узагальнення великої кількості дітей на основі статутних і програмних положень ГО. Це заклало дієве підґрунтя для позитивного зростання потенціалу цільових груп.

Результати експерименту визначалися в корегуючому зв'язку з практичною роботою контрольних і цільових груп. Рівень корекції розглядався у двох площинах:

- загальне враження всіх учасників, їх спрямованість на подальші дії, готовність до нових соціальних проектів, відданість справі на фоні комфортного психологічно-емоціонального клімату;

— позитивні зміни кількісних і якісних індикаторів відносно початкового рівня.

У результаті нас цікавило враження від участі у запропонованій діяльності дітей та дорослих. Їх висловлювання, ставлення, пропозиції, активність мали чітко визначений позитивний характер. Протягом усього терміну нашої роботи зростали зацікавленість, усвідомленість дітей щодо участі в контрольних і цільових групах. Підлітки були задоволені наданим їм можливостями самореалізації, самостійності. Довіра, якою супроводжувались їх стосунки з дорослими, відкрила шляхи ефективного впливу на особистість. У дітей і підлітків значно покращилася соціальна поведінка, вони стали більш адаптованими до умов спільної громадської діяльності, автономного перебування в наметових таборах. З'явилась характерна ознака громадянського ставлення до оточення – гуманізм, демократичність [6]. Ми не зіштовхувались із протидією, нерозумінням дітей контрольних і цільових груп, їх участь у наших справах була відвертою та відданою. Свідченням цього стало не лише збереження їх кількісного складу, але й бажання взаємодіяти разом і надалі.

За підсумками експерименту ми отримали загальну підтримку навчальних закладів, громад і особисто дітей. Кількісні індикатори зросли в цільових (47%) і контрольних (10%) групах. Якісні індикатори показали зростання ефективності формування особистості в цільових групах (52,45%) у порівнянні з контрольними (18,4%). У підсумку такі показники свідчать про ефективність співпраці й обраної системи колективних дій. Додаткові дослідження, які провела група моніторингу щодо структурування позаформального середовища дітей і підлітків, відзначили зменшення стихійного спілкування: у цільових групах на 21,5%, у контрольних – на 5%.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження переконливо свідчить про те, що колектив залишається найсуттєвішим чинником соціалізації особистості. Сучасний колективізм зосередився не в державних закладах і установах, а у громадських об'єднаннях, які успішно демонструють свої можливості в розбудові громадянського суспільства. Зміст їх діяльності значно розширився, досягнувши майже всіх сторін процесу виховання громадянина країни. Вибірковість і можливості

сучасних громадських об'єднань у дитячо-юнацькому середовищі приваблюють демократичністю та гуманістичним спрямування діяльності. Вони є осередками не лише захисту прав дитини, розвитку особистісних якостей, а й вишколом взаємодії із суспільством завдяки колективним формам співпраці, партнерства, толерантності стосунків.

Сучасне українське суспільство все більше уваги приділяє прогресуючому розвитку громадських об'єднань, про що свідчать законодавчі, організаційні та нормативні документи сприяння їх розвитку. Але матеріальна підтримка такої важливої функції громадських організацій – справа не лише держави, а й соціально орієнтованого бізнесу, який поки що перебуває на стадії становлення. Досвід А.С. Макаренка щодо роботи з колективом у сучасних умовах стає необхідним у роботі волонтерів, керівників громадських об'єднань, громадських лідерів тощо. Процес його збагачення, удосконалення – це не відмова від колективу взагалі, а усвідомлення виняткового значення колективістської методики у розбудові успішного, стабільного та гуманістичного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохин Е.В. Психолого-педагогические особенности деятельности детских разновозрастных объединений. – Сумы, 1998. – 43 с.
2. Відносини між державою і громадянським суспільством: Матеріали „круглого столу”. – К., 2003. – 115 с.
3. Востоцька І. Ф. Патріотичне виховання української молоді засобами фізичної культури та козацької педагогіки // Патріотичне виховання української молоді засобами фізичної культури та козацької педагогіки: Матеріали II обл. наук.-практ. конф., 15 трав. 2001 р. – Суми, 2001. – С. 68 – 70.
4. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994. – 53 с.
5. Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Збірник МОН України. – 1996. – № 13. – С. 15 – 21.
6. Основи управління неурядовою організацією // Й. Топфер, Л. Руденко-Кардаш, С. Алещенко та ін. – К., 2004. – 48 с.
7. Партнерство органів влади та недержавних організацій / К. Даене, Л. Гривняк, Л. Логгінова, С. Іванкова. – К., 2004. – 76 с.
8. Яроцький Л.В. Роль традицій у патріотичному вихованні молоді // Україна: минуле, сучасне, майбутнє: До 10-річчя незалежності України: [Матеріали обл. міжвуз. конф. Житомир, 30 трав. 2001 р.]. – Житомир, 2001. – С. 109 – 115.